

dag. I den første lange periode til omkring landbrugsreformerne er det materielle naturligt nok hovedtemaet med redegørelse for bolig og driftsformer; derefter bliver den åndelige kultur skudt i forgrunden. Det er en god, fængslende skildring, som sikkert og fortjent vil finde mange læsere; den har nok, selv om det er en populær skildring, for stor tilbøjelighed til at generalisere også i åndelige spørgsmål, og naturligt havde det været, om der havde været et kapitel med om forholdet mellem land og by, også for så vidt angår de meget betydelige bidrag, foregangsmænd i byerne i det sidste par hundrede år har ydet til landbrugets fremme.

Vagn Dybdahl.

H. P. Hansen: Natmændsfolk og kjæltringer. I-II. (Rosenkilde og Bagger, 1959-60). 259 + 222 s.

Museumsforstander, dr. phil. H. P. Hansens store undersøgelse over natmændsfolkets liv foreligger her i en ny, kun lidt ændret udgave. Den meget betydningsfulde klarlæggelse af natmændsfolkets hjemlige herkomst, som i kraft af omfattende arkivstudier var bogens hovedresultat ved dens fremkomst i 1921-22, står fremdeles urokket, ligesom der heller ikke på andre områder er kommet nyt frem. Værket vil givetvis fængsle og stadig samle interesserede læsere, både på grund af lødighed og forfatterens fortælleevne. Ved den nye udgaves tilrettelæggelse kunne man have ønsket, at nogle flere af de mange enkeltheder om natmændsfolkernes færden, som gemmer sig i de sidste tre fjerdedele gennemgang af udvalgte slægters historie, var blevet inddraget i den første fjerdedels systematiske fremstilling.

Vagn Dybdahl.

H. P. Hansen: Hedebønder i tre slægtled. (Udgivet af Foreningen af jyske Landboforeninger. Rosenkilde og Bagers Forlag, 1958). 263 s.

Nogen let opgave ved mundtlig kontakt at indsamle minder om tidligere tiders folke- og samfundsliv må det ikke være, og når det gælder de efterhånden uddøende generationer af danske hedebønder, kræver det utvivlsomt ganske særlige anlæg. I en omfangsrig produktion, hvis hovedpart ligger forud for båndoptagerens tid, har museumsforstander H. P. Hansen omsat det stof, han gennem et langt liv ved samtaler har samlet sammen om især vestjyske landboforhold, og når denne produktion er så læst, skyldes det ikke mindst H. P. Hansens evne til ved at tale meddelernes eget sprog at nå helt ind på livet af dem og derved aflokke dem såvel de reelle oplysninger, han søger, som en lang række menneskelige småtræk.

De beretninger, han i sin foreliggende bog præsenterer læseren, er ret beset rystende. En nutidig kan vanskeligt forestille sig de levevilkår, danske hedebønder i forrige århundrede var underkastet på snart sagt alle livets områder. Det er ikke for meget sagt, når H. P. Hansen finder, at pionererne faktisk begyndte på oldtidsstadiet. Den rekonstruktion af jernalderhuset, som museumsfolk flere gange har forsøgt sig med, falder ikke langt fra de boliger, første generation af hedecopdyrkere satte op, og den samme tidsplacering gælder også i nogen grad redskaberne. Arbejdstiden var ikke noget problem; det var simpelt hen nødvendigt for livets opretholdelse at arbejde alt det, legemet kunne tåle og mere til, og der var i denne henseende ikke nogen væsensforskkel på mænd og kvinder, heller ikke hvad arbejdets art angik. Transportmidler kendte heden kun lidt til; apostlenes heste var for mange de eneste, man havde til rådighed, og de blev i øvrigt i stor udstrækning også

anvendt som trækraft. Det er interessant at se, hvor store muligheder, det betød for en bonde, når hans økonomi efter årelangt slid tillod ham at anskaffe heste, for heller ikke med studene, der i regelen var andet led, kom han langt.

H. P. Hansen har i hovedsagen behandlet sit emne i en række sagligt opdelt kapitler; men stoffets karakter som udsprunget af samtaler er stærkt fremherskende; de mange navne virker dog ikke tyngende – tværtimod. Den episodiske stil, der krydres livligt af forfatterens sans for den lune detalje, skaber en levende skildring, som er fjern fra den sociale anklage, emnet måske kunne indbyde til. Helt fri for at fremhæve sine heltes bedrifter på bekostning af en anden og ny tid, er H. P. Hansen vel ikke, og det er nok også svært at lade være på denne baggrund. For de gamle var målet kun et: at leve og få det daglige brød; men selv for opfyldelsen af disse enkle krav krævedes der en arbejdsindsats, der går over al forstand. I mange, om ikke de fleste tilfælde høstede de end ikke selv lønnen for deres anstrængelser; den blev beskåret anden og tredje generation.

Finn H. Lauridsen.

Vejledende arkivregistraturer X. De sønderjyske fyrstearkiver. Ved Erik Kroman. (Udgivet af rigsarkivet, Munksgaard, 1959).

De sønderjyske fyrstearkiver i Rigsarkivet har for visse deles vedkommende haft en ret omtumlet skæbne i nyere tid. Efter 1864 fandt omfattende afleveringer sted til Tyskland, men efter genforeningen vendte en del af det afleverede tilbage til Rigsarkivet. Disse omkalfatringer har gjort en nyordning ønskelig, og nu foreligger i rækken af vejledende arkivregistraturer en mønstergyldig registratur over fyrstearkiverne, udarbejdet af overarkivar, dr. Erik Kroman.

Foran hvert fyrstehus – fra hertugerne af Abels slægt og fremefter – er givet en kort, men fyldestgørende oversigt over fyrsteliniernes medlemmer, deres besiddelser, arkivernes skæbne etc., oplysninger, der er uundværlige for dem, der skal orientere sig i materialet. Desuden er der, hvor det er praktisk, meddelt fyldige brevskriverlister, og bogen slutter med en oversigt over de sønderborgske hertugers godser i Sønderjylland. Desuden er overalt anført de ældre arkivsignaturer, hvorunder man kan finde akterne citeret i den historiske litteratur, så alt er gjort for at lette eventuelle benytters arbejde.

H. P. Clausen.

Dansk Landbrugsbibliografi. Bind I (indtil 1814). Ved Ole Karup Pedersen. (Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, i kommission hos Dansk bibliografisk Kontor, 1958). 460 s.

Behovet for bibliografier vil enhver arbejdende historiker erkende, og det er glædeligt, at de senere år har kunnet opvise værdifulde gevinster på dette særlige område. Overarkivar, dr. Henry Bruun har i foreløbig et bind, der dækker årene 1943–47, fortsat Historisk Tidsskrifts litteraturhæfter, og Københavns Kommunes Biblioteker har udsendt to bind af et trebindsværk til hovedstadens historie – begge forbilledlige arbejder. Det foreliggende bind af Dansk Landbrugsbibliografi, det første af fire, slutter sig i kvalitet nøje til de nævnte. Landhusholdningsselskabet har i sin 190-årige levetid gjort sig fortjent på talrige områder. Dets formål var ved oprettelsen ved »priser og præmier at opmuntre landmanden, kunstneren og handelsmanden«, og dets interesseområde spændte, især i det første århundrede, overordentlig vidt – over landbrug, havebrug, handel, industri, fiskeri og konstruktion af evighedsma-